

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ
NGÔ QUỐC DUNG. Tác động của thể chế
đến nghèo đa chiều ở Việt Nam**

Chuyên ngành: Kinh tế phát triển

Mã số: 9.31.01.05

Giảm nghèo và tiến tới xóa bỏ tình trạng nghèo là một trong những mục tiêu cuối cùng trong sự phát triển và thịnh vượng của các quốc gia. Nghèo là kết quả không chỉ của các hiện tượng kinh tế mà còn của các hiện tượng xã hội và chính trị, cũng như các mối quan hệ tương tác giữa các yếu tố kinh tế, xã hội và chính trị với nhau. Tổng hòa mối quan hệ giữa các yếu tố này chính là thể chế. Nhiều nghiên cứu đã khẳng định có mối quan hệ cụ thể về tác động của thể chế cũng như từng khía cạnh của thể chế đến tình trạng nghèo. Tuy nhiên, ở Việt Nam, rất ít nghiên cứu về tác động của thể chế đến giảm nghèo, hầu hết các nghiên cứu về mối quan hệ này mới chỉ dừng ở việc đo lường nghèo tiếp cận theo góc độ đơn chiều (chủ yếu là thu nhập). Từ những khoảng trống nghiên cứu, đề tài của Luận án góp phần hoàn thiện cơ sở khoa học (cả lý luận và thực tiễn) về tác động của thể chế đến nghèo đa chiều ở Việt Nam.

Ngoài Lời mở đầu, Kết luận, Danh mục tài liệu tham khảo, kết cấu của Luận án gồm 5 chương: 1- Tổng quan nghiên cứu; 2- Cơ sở lý luận về tác động của thể chế đến nghèo đa chiều; 3- Mô hình và phương pháp nghiên cứu; 4- Thực trạng tác động của thể chế đến nghèo đa chiều ở Việt Nam; 5- Giải pháp tăng cường tác động của thể chế đến nghèo đa chiều ở Việt Nam. Dưới đây là một số nội dung chính của Luận án.

Việt Nam chính thức áp dụng đánh giá nghèo theo tiếp cận đa chiều từ giai đoạn

2016-2020 theo phương pháp Alkire và Foster, theo đó, Việt Nam sử dụng 5 chiều đo lường nghèo, gồm: Giáo dục, Y tế, Nhà ở, Điều kiện sống và Tiếp cận thông tin. Luận án sử dụng cách tiếp cận này trong đánh giá nghèo đa chiều cũng như phân tích tác động của thể chế đến nghèo đa chiều ở Việt Nam, đồng thời sử dụng một số chỉ số cơ bản để phân tích thực trạng thể chế ở Việt Nam như Bộ Chỉ số PAPI,...

Luận án chỉ ra thể chế ảnh hưởng đến nghèo theo 2 kênh truyền dẫn cả trực tiếp và gián tiếp thông qua một số yếu tố trung gian. Thể chế tác động đến tốc độ và chất lượng tăng trưởng kinh tế và sau đó tăng trưởng kinh tế tác động đến nghèo, đây là một “kênh truyền dẫn” gián tiếp thông qua yếu tố tăng trưởng và phân phối thu nhập. Bên cạnh đó, thông qua các khía cạnh thể chế chính thức (sự tham gia của cộng đồng, hệ thống khung pháp lý, cải cách hành chính công, kiểm soát tham nhũng khu vực công), thể chế có thể ảnh hưởng trực tiếp đến nghèo (theo cả khía cạnh thu nhập và đa chiều).

Đánh giá về thực trạng thể chế ở Việt Nam theo các chỉ số quốc tế, Luận án chỉ ra Việt Nam đang có sự cải thiện về khía cạnh thể chế, tuy nhiên cải cách còn diễn ra khá chậm. Phân tích chỉ số PAPI ở Việt Nam cho thấy, sau khi giảm điểm vào năm 2015, chỉ số PAPI trung bình cấp tỉnh có xu hướng tăng ổn định, từ 34 điểm năm 2015 tăng lên 37,4 điểm vào năm 2019. Như vậy, trong 5 năm điểm số này ngày một tăng lên cho thấy những đổi mới thực chất trong công tác điều hành, quản lý nhà nước và cung ứng dịch vụ công ở chính quyền cấp tỉnh tại Việt Nam. Trong 6 chỉ số lĩnh vực nội dung

(bao gồm: (i) tham gia của người dân ở cấp cơ sở; (ii) công khai, minh bạch trong việc ra quyết định; (iii) trách nhiệm giải trình với người dân; (iv) kiểm soát tham nhũng trong khu vực công; (v) thủ tục hành chính công; (vi) cung ứng dịch vụ công) thì 5 chỉ số có xu hướng tăng điểm trong cả giai đoạn, trong đó chỉ số (ii) và (iii) có mức gia tăng rõ nét nhất. Xem xét cụ thể các chỉ số nội dung theo các vùng cho thấy các tỉnh/thành phố phía Bắc có xu hướng thuộc về nhóm đạt điểm từ trung bình cao đến cao nhất ở các chỉ số (i) và (ii), các tỉnh Bắc Trung bộ đạt điểm cao hơn ở chỉ số (iii), ở phía Nam có xu hướng đạt điểm cao hơn ở các chỉ số (iv), (v) và (vi).

Về thực trạng nghèo đa chiều, Luận án chỉ rõ: Tỷ lệ nghèo đa chiều của Việt Nam đang có xu hướng giảm dần, từ 11,4% năm 2010 xuống còn 6,85% năm 2018, nhưng tốc độ giảm nghèo còn chậm và khá khiêm tốn so với mục tiêu Chính phủ đặt ra hằng năm (khoảng 1-1,5 điểm %), trung bình khoảng 0,6 điểm %/năm trong cả giai đoạn (2010-2018). Mức độ thiếu hụt theo chuẩn nghèo đa chiều quốc gia có sự giảm nhẹ trong giai đoạn 2016-2018 (từ 0,367 xuống còn 0,361), có nghĩa là hộ nghèo đa chiều có trung bình của chỉ số thiếu hụt năm 2018 đạt 0,361 hay thiếu hụt 36,1% số chiều nghèo (điểm thiếu hụt biến động từ 0 đến 1, trong đó 0: không thiếu hụt chiều nào, và 1: thiếu hụt tất cả các chiều). Bức tranh nghèo trở nên rõ nét hơn nếu đánh giá theo tiêu chí đa chiều.

Luận án đánh giá tác động của thể chế đến nghèo đa chiều ở Việt Nam qua 4 nhóm mô hình nghiên cứu sau:

Nhóm mô hình 1 lý giải về đặc điểm nhân khẩu của hộ có ảnh hưởng như thế nào đến xác suất rơi vào tình trạng nghèo đa chiều của hộ. Ngoài biến về quy mô hộ

và số trẻ em dưới 5 tuổi trong hộ có tác động dương thì các biến về giới tính, độ tuổi của chủ hộ, trình độ của chủ hộ có tác động âm và tất cả các biến đều có ý nghĩa thống kê. Điều này chỉ ra rằng mức độ cao hơn của thể chế hay chất lượng thể chế tốt hơn sẽ liên quan đến mức nghèo đa chiều thấp hơn. Như vậy, có thể thấy tác động tích cực của thể chế đến nghèo đa chiều, một địa phương có chất lượng và hiệu quả quản trị tốt hơn thì tỷ lệ nghèo đa chiều sẽ có xu hướng giảm nhanh và thấp hơn so với địa phương có chất lượng và hiệu quả quản trị thấp hơn.

Nhóm mô hình 2 đánh giá tác động của thể chế và các biến đặc điểm của địa phương đến xác suất nghèo đa chiều của hộ. Các địa phương có thể chế tốt và được duy trì trong một thời gian tương đối dài cũng như ngày một cải thiện thì có tác động tích cực đến việc giúp làm giảm xác suất rơi vào tình trạng nghèo đa chiều đối với những hộ gia đình sống ở địa phương đó. Khi thể chế của địa phương được cải thiện thì mức độ chênh lệch trong xác suất rơi vào tình trạng nghèo ở nông thôn và thành thị sẽ được thu hẹp lại; khi thể chế tốt hơn thì tình trạng nghèo đa chiều của các hộ gia đình ở khu vực nông thôn giảm đi, nhưng đối với khu vực thành thị lại có xu hướng tăng lên.

Nhóm mô hình 3 đánh giá tác động tương tác của thể chế với việc sống ở thành thị, nông thôn và các địa phương có trình độ phát triển khác nhau đến xác suất nghèo đa chiều của hộ. Với các địa phương ở các mức độ phát triển khác nhau thì tác động của thể chế đến nghèo đa chiều là khác nhau, và khi thể chế ngày một tốt hơn thì lợi thế sống ở các địa phương có mức thu nhập cao sẽ giảm đi.

(xem tiếp trang 52)